

KÖNYVISMERTETÉS.

Borbély István: A magyar irodalom története. II. kötet. Kolozsvár, Minerva rt., 1925. 8-r. VIII, 409 l.

Borbély István kitűzött feladatának — hogy oláh uralom alá hajtott testvéreink kezébe nemzeti szellemű, de az oláh cenzura és kultusz-miniszterium által megtűrt, sőt jóváhagyott magyar irodalomtörténetet adjon — a derekához ért. (Az I. k. ismertetését l. IK. 1925. 141. l.) A legszebb és legnéhezebb munka itt várt reá. Multunknak és kulturánknak virágkorát kellett jellemző és biztos erővel, de kellő óvatossággal meg-rajzolnia: megállapíthatjuk, hogy egészében Borbély itt is ügyes, határozott és céltudatos munkát végzett. Amit az I. kötetről elmondottunk, hogy feladatának becsületesen és magyar lélekkel felelt meg, az fokozottabban áll az új kötetre. Ami erényét amott kiemeltünk, azt még inkább dicsér-nünk kell most; ami hibáját említettük, azon segíteni igyekezett.

A legnagyobb erénye, hogy a maga lábán jár. Jól ismeri az egyes részleteknek a legutóbbi időkig terjedő egész irodalmát; fölhasználja, ami új benne, de mindenről megvan önálló véleménye. *Tudományát és magát* adja. Egyéniségének értékét növeli ritka és sokoldalú képzettsége s ez természetszerűen az eddigénél is jobban kicsillan az új kötetben. Azon a széles úton, amelyen régi irodalmunkkal együtt egész művelődésünk története felé elindult, biztosan jár: sem irányát, sem szemléletének teljességét nem zavarta meg a nagyobb távlat. Pedig ez a kötet a munka eredményességének mértéke. Itt, a Széchenyitől a kiegyezésig terjedő részben vonulnak föl legnagyobbjaink, akiknek helyes megvilágításán múlik minden: tőlünk távol, a régi magyar világtól lélekben is elszakítottan élő új nemzedék ismeret-köre s vele szelleme is. Borbély evvel a felelősséggel dolgozott s egészében jól dolgozott.

Ezeket jellemzésül előre kellett bocsátanom, hogy hibáira térve, az egésznek érdemét ne kevesbítsem. Aki ennyire a maga útját rója, ennyire önálló és egyéni, az természetesen gyakran kerül szembe a mások véleményével. Sok olvasójának — nekem is — sok mindenben eltér a véleményem a szerzőétől. Megpróbálom a legfontosabbakat megemlíteni. Elsőül egy elvi szempontot. Ne politizáljunk. Politika a Habsburg-kérdés és politika, még mindig eléggé túl nem haladott politika a Széchenyi-Kossuth kérdés. A közelmúlt időkről olyant leírni, hogy *«a császári és királyi parancsra kormányozott ország* apró darabokra töredezett szét» s ezzel *Kossuth* bosszúlódott meg — nem szabad. Borbélynak lehet az a fölfogása, hogy *csak* Kossuthnak volt igaza, mi sokan vagyunk, akik Kossuth érdemeit nem kisebbitve, Széchenyi igazát védjük, de a kiegyezésre éppen Ferenc József békeszeretetéséből következett nagy felvirulást *így* lecsépülni itthon nem szoktuk. Ha megvan is a magunk véleménye, nagy korszakok helyes meg-ítélését ne a magunk *érzelmeire* — bízunk inkább a történelemre. A

Kossuthért való igaz lelkesedés sem elegendő ok, hogy Széchenyivel ilyen aránylag hidegen végezzem. Amit a legnagyobb magyarról ír, az szép, de nem elég. Én úgy éreztem, mikor olvastam, hogy *nem ez* Széchenyi: nemcsak — hogy a Borbély hibájába nem essem — érzelmeinkben nem ez, hanem a történelemben sem. Hogy Széchenyi «reformterveinek középponti célja az ország *iparának* kifejtése volt», azt kereken kétségbe vonom: de ez a példa mutatja, hogy éppen Széchenyire Borbélynak nincsen «szemszöge». Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a győri és lípesei epizódot már csak nemzeti nevelő hatása miatt is fölemlítettem volna — s ugyanezért olyan sorokat, hogy Széchenyi «volt dühöngő örült, kit meg kellett költözni, mert fejét a falhoz vágta . . . volt beszédes a fecsegésig . . .» stb. igazán nem írnék tankönyvekbe; halála körülményeiről pedig már csak azért is el kell olvasnia Károlyi Árpád nagyszerű tanulmányát a döblingi iratok bevezetésében, hogy Ferenc Józsefet is megtanulja becsülni. Én tisztelettel vagyok Borbély körülményei iránt, becsülöm az óvatosságot, de az ilyen egyéni túlkapásokkal magunknak ártunk. Borbélynak csak az esztétikai jóízlésére appellálok, ha mást nem tehetek.

A másik nagy kifogásom: Vörösmarty. Megint csak azt mondom: amit ír, az szép, de nem elég. Nem ez Vörösmarty. Megtudjuk róla, hogy ő az első költőnk, akit világirodalmi mértékkel mérhetünk. Petőfinél, Aranynál hallunk valamit a rájuk való hatásáról is. De «jelentősége — mondja bevezetésül — abban áll, hogy a magyar költői művészetet teljesen esztétikai alapra helyezte». Igazán meggyőződése Borbélynak, hogy Vörösmartynak ez a jelentősége? Mert az összefoglalás is, a művészi közizléssel s az egyetemes emberi magaslattal, csak ezt a megállapítását variálja. Méltatásában még csak annyit sem olvashatunk, hogy a legnagyobb költőink egyike, hogy Aranyal és Petőfivel «egekbe nyúló hármasszög» (Borbélynál inkább csak nagy, igen nagy úttörő.) Hogy többet mondjak: még a nyelv- és művészetéről is alig esik szó. Megint csak az a gondolatom, hogy Borbélynak — miként Széchenyire — Vörösmartyhoz sincs hajlandósága; hidegen állapítgat meg róla szépeket; jellemzőnek tartom, hogy lírájára alig jut egy lapnyi helye s pl. fölséges *Himnuszát* nem is említi.

Nem mérem hasonló méretekkel többi kifogásomat, mert ezek vagy kisebb hibák, vagy — ismétlem — csak véleménykülönbségek. Megyek sorjában. A korszakot — a szabadságharcot — két részre osztja. Az elsőnek történeti áttekintéséből a gazdasági mozzanatok (miként voltaképpen Széchenyi jellemzéséből is) egészen hiányzanak. A romantizmus meghatározását megkerüli. Következésképpen — filius ante patrem — a *romanticizmus* (sic!) azelőtt sem volt idegen nálunk: «a szerelmi romantikát Báróczy Sándor szép prózai fordításainál láttuk.» Aranyosrákosi Székely Sándort s általa a fejlődő romantikus magyar epikát a *Vienniász* — Zrínyihez kapcsolta. (Így talán a *Hunniász* is?) — Azt sem merném mondani, hogy a *Két szomszédvár* tragikumája *hideg*, vagy hogy ez a legsikerültebb magyar hősköltemény, amelynél «tökéletesebbet képzelni sem lehet». A tárgy nagyszerűségét nem látom benne, pedig Borbélynál jobban szeretem Vörösmartyt, s a *Két szomszédvárat* igen-igen sokra tartom én is. Bajának *Isten hozzád* c. versét fölemlíteném — megérdemli. Igen furcsa az, amit a történelmi és

társadalmi regény különbségéről mond (78—79. l.) s nem is jellemző. Eötvös nem lehet az *egyetemes emberi költészet legkiválóbb poétái*: Berzsenyi és Vörösmarty mellé állítani, s lehet Borbélynak véleménye, hogy a *Magyarország 1514-ben* Eötvös legjobb munkája, de merésznek találok, hogy ez a *legkiválóbb magyar történeti regény*. Azt is sokféleképen érthetem, hogy a magyar népdal a legreálisabb költészet, és hogy Petőfi költészetünket a népies realizmus művészetével gazdagította. Thalyt nem szabad Somogyi Antallal összefogni, *lelkiismeretlenségnek* nevezni munkáját s megállapítani, hogy «*a botrányok miatt a tisztesség a magyar költészetben kezdett háttérbe szorulni.*» Annyira haragszik Borbély, hogy Thaly kuruc-balladáira — a címükön kívül — egy jó szót sem szán. Az én szerény véleményem is az, hogy Tompát túlbecsülték. De azt hiszem, Borbély túllő a célon, kiváltképpen azért, mert az abszolutizmus-korabeli líráját sem méltányolja. Azt is az egyéni vélemények közé sorolom, hogy az *Özvegy és leánya* Kemény legművészebb alkotása: ez legföllebb a szerkezetre áll. Érdekes, de megint sajátos Lucifer magyarázata is.

Csak jelentéktelen szépséghiba az olyan részleteknek halmozása, amelyekkel költőink korát szokta összemérni, pl.: Bajza négy évvel volt fiatalabb Vörösmartynál, három évvel élte túl őt. Jósika volt az idősebb, Vörösmarty hat évvel fiatalabb; viszont Vörösmarty mint író 10 évvel lépett korábban a nyilvánosságra. Petőfinél... Reviczky 8, Komjáthy 11, Ady 17 évvel volt öregebb halálakor. Vörösmarty kétszerannyi, Arany majdnem, Jókai pedig több mint háromszor annyi ideig élt, mint Petőfi. Ez csak játék és nem jelent semmit — Aranyra nem is igaz: harmadfél az 'nem majdnem három.

De nem volna hü és teljes e kép, ha a részleteknek sok jelességét és szépségét is ki nem emelném. Legnagyobbaink munkásságának ismertetése — a fenti kivételekkel — mintaszerű. Jósika, Eötvös, Petőfi, Arany, Kemény és Szigligeti a nagytehetségű író és kiváló szakember élvezetes jellemzésében élnek föl az olvasó előtt. (Jókai és Madách rajzához több szó fér.) Életüket, munkáikat Borbély úgy ismerteti, hogy nemcsak megbecsülést, helyes mértéket, biztos ítéletet vés az erdélyi ifjúságba, hanem érdeklődést is kelt (amire mindinkább szükség lesz) és igaz szeretetet. Nagyon céltudatos és helyes, ahogyan a *Vadrózsa*-pörre visszatér és — szinte az oláhoknak — újból elmagyarázza s behizonyítja igazunkat. A tárogató s vele a régi «kesergők», általában a magyar tánc és zene története, Liszt Ferenc magyaros műzenéjének kidomborítása, a magyar műdalok megteremtőinek sikerült méltatása jól fölfogott nemzeti érdeket elégítenek ki. Ugyancsak nemzeti szempontból, de abszolút igazságaival is nagyszerű fejezet szól a múlt század második felének szellemi áramlatairól. A materializmust fényes logikával vezeti a növendékben ad abszurdum, a szocializmusnak rámutat romboló hatására s arra, hogy nálunk épen a nemzeti konzervativizmus gyengült meg, a «civis Romanus sum» veszett ki a legnehezebb időkben, mikor a külföldön elenyésző az internacionalisták száma. De épen ilyen elevenen tapint a magyar naturalizmus gyöngéire is — Jókait Bródyval, Keményt Móricz-cal, Aranyt Adyval, Gárdonyit és Mikszáthot Szomaházyval, Szigligetit Szomoroyval, Madáchot Molnár Ferenczel állítva szembe... Se non è vero...

Meg kell még mondanom azt is, hogy Borbélynak eredeti, egyéni megállapításai között nagyon sok találó, helyes észrevétele, éles megfigyelése, gondos ítélete és sok érdekes nézete van. Ha még hozzáteszem a költőiség iránt való nagy lelkeseződését, (amely csak Vörösmartyval szemben hiányos) és legtöbbször finom esztétikai ízlését (amely csak Széchenyinél bicsaklik meg), azt hiszem, helyes képet adtam érdemes munkájáról, amelynek befejező kötetét érthetőj érdeklődéssel várjuk.

GÁLOS REZSŐ.

Magyar Anonymus. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Fordította, bevezetéssel, jegyzetekkel és térképpel ellátta Pais Dezső. Napkelet Könyvtára 14. Budapest, 1926. K. 8-r. 152 lap.

A nyelvtudomány s a történeti kutatás ismét új lendületet adott östörténeti kérdéseink fejtegetésének. Régi megállapítások részben vagy egészben módosultak, új szempontok, új módszerek új eredményeket hoztak fölszínre s ékes tanubizonyoságot tesznek a tudományos kutatás folytonosságáról. Legrégibb történeti emlékeink, krónikáink s velük a magyar östörténet egésze annyira új világításban tűnik fel, hogy a szakkörökön túl a nagyközönség érdeklődését is e kérdések felé fordította. Ennek tapasztalata bírta rá a Magyar Irodalmi Társaságot, hogy legtöbb vitát állott krónikánkat, Anonymust, új fordításban bocsássa a nagyközönség rendelkezésére. Legrégibb fordításai Lethenyi János *Anonymusa* 1790, és Mándy István *Magyar Sunádjá* 1799 rég elavultak s a forgalomból is kivesztek; Szabó Károly fordítása 1860 újabb kiadást is látott, de mind a történeti, mind a nyelvi kritika szempontjából teljesen idejét múlta. Az új fordítás hasznosítja mindazokat az eredményeket, melyeket a nyelvészet (Gombocz, Melich, Németh Gyula) s a történet-tudomány (Hóman, Jakubovich, Zichy I.) e téren elért és feltárt.

Előadásában Pais Dezső nem régieskedik, nem ragaszkodik elvszerű szigorúsággal a latin szöveg szavaihoz, hanem símán olvasható, mai magyarsággal tolmácsolja a ma olvasóközönségének P. mester magyarul elgondolt, de latinul kifejezett igéit, s a legszorosabb tartalmi hűséggel igyekezett könnyebbé tenni a középkori barát nehézkes, bizonyos külső kifejezésformákhoz kötött szövegét. Nem mondom, hogy a szakember, aki az eredetit olvassa nem nélkülözi néha az ódontság zamatját, de a nagyközönség szempontjából, a fordító eljárását csak helyeselni lehet. Irodalomtörténeti tekintetben ez új fordítás mindenestre hozzáférhetőbbé teszi Anonymos tartalmát is a tanuló ifjúság s a kezdő mondanakutatók számára. Mai ejtésben olvassuk Anonymus személy- és helyneveit is a szövegben, de a hozzá függesztett jegyzetekben megtaláljuk az eredeti latin szöveg írásában. E jegyzetek magukban foglalják az utóbbi évek névkutatásának javát, melyben Pais Dezsőnek magának is igen nagy része van; sajnálható, hogy a könyv kiszabott terjedelme nem engedte meg az irodalmi utalásokat, melyeknek a szakember igen nagy hasznát vette volna.

Nagyon szemléletes Pais Dezső Anonymus-térképe, amelyen világosan szembevetünk, mit ismert a Gesta írója akár személyes tapasztalásból, akár a hagyomány közvetítéséből, és kéri a két nagy fehér terület délnyugaton és keleten meg-délkeleten, melyre a szövegben adat nincsen. A bevezetés tömött

rövidséggel előadja mindazt, amit ma az Anonymus-kérdésben tudni illik: a szerző személyéről, műve koráról és körülményeiről, műfajáról, hiteléről, forrásairól; nem mulasztja el annak nyomatékos felemlítését sem, hogy Anonymusban a tudóssal a szépíró is párosul, s hogy művében nemcsak a múlt hagyományának s a mondák törmelékeinek nyomait találjuk, hanem az alkotó írónak munkáját is. A *Magyar Anonymus* a maga nemében irodalmi eseménynek mondható s kívánatos volna, ha a Napkelet Könyvtár legköltőibb krónikáinkat, a hagyományhoz hívebb *Képes Krónika* szövegét is ily módon ajánlaná fel közönségünknek.

TOLNAI VILMOS.

Szinnyei Ferenc: A regény. (A belső világ rajza a regényben.) Ért. a ny.- és széptud. köréből. XXIX. k. 8. sz. Bpest, M. T. Akadémia 1926. 108 l.

A dráma és a regény korunknak kétségtelenül legkedveltebb műfajai, s érdekes jelenség, hogy a dráma elméletének gazdag irodalma van, a regényhez azonban felette kevesen szólottak hozzá. Az utolsó negyedszázadban egyetlen számottevő dolgozatot sem olvastunk erről a tárgyról. Szinnyei, a magyar regényirodalom lelkes kutatója, most evvel a terjedelmes értekezésével iparkodik ezt a hiányt pótolni. Dolgozatában nem öleli fel a regénnyel kapcsolatos kérdéseket mind, csak egy nézőponból világítja meg tárgyát: hogyan rajzolja a regényíró az ember belső világát.

Az emberi lélek rajzát tartván a regény főfeladatának, ezt a problémát a maga teljességében iparkodik kimeríteni. A belső világ rajzát a jellemzésre és a lélekrajzra különíti el, s így értekezése két nagy fejezetre oszlik. Mindkettő az említett lélekábrázolások meghatározásával kezdődik. A jellemzés ismertető jegyét a befejezettségben jelöli meg, a lélekrajzét a befejezetlenségben mozgásban. Mind a kettő lehet elbeszélő és drámai. Az elbeszélő lélekrajz keretén belül elemzi a háromféle lelki működés (gondolkodás, érzelem, akarat) ábrázolásának módjait, a drámai lélekrajzról szoltában azt világítja meg, hogy a regényalakok párbeszédei hogyan tárják fel a lelkükben lepergő folyamatokat. A fejezetet a különböző pszichikai folyamatok és a rendellenes lelki működések ábrázolása módjainak ismertetése egészíti ki s befejezésül a szemléltetés nyelvbéli eszközeiről számol be, amelyek a valóságos lélekrajzot lehetővé teszik.

Az értekezés második fele a jellemzéssel foglalkozik. Az elbeszélő jellemzésről szóló szakasz sorra elemzi azokat a módokat, ahogyan a regény alakjainak testi, lelki tulajdonságait, életmódját és tetteit rajzolja, a drámai jellemzést fejtegető rész pedig a párbeszédekben való jellemzést világítja meg. Az értekezést a jellemzés nyelvbéli előadásának ismertetése és ügyes összefoglalás rekeszti be.

Szinnyei Ferenc e dolgozatának legnagyobb érdeme a modern pszichológiai kutatások eredményeinek sikeres értékesítése és fejtegetéseinek szigorú logikája, ami induktív eljárásának ellenőrzését mindenütt felette megkönnyíti. Rászolgál elismerésünkre gondosan és ügyesen megválogatott idézeteivel is, amelyekkel állításait illusztrálja.

CSÁSZÁR ERNŐ.

Dr. Hajnóczy Iván: Katona József Kecskeméten. Dr. Horváth János egyetemi tanár előszavával. Kecskemét, Petőfi könyvny. 1926. 8-r. 61 l.

Katona-irodalmunk elég gazdag ugyan, de épen tárgyánál fogva — mert egy misztikus összetételű nagy lélekről van szó — hiányos is. E súlyos egyéniség életének és működésének vizsgálatánál lépten-nyomon akadunk nem ismert vagy nem kellően ismert, sőt félreismert területre is. Ezeken a hiányokon akar és részben tud is segíteni Hajnóczy.

A városában — mert ő Kecskeméten lakik — rendelkezésére álló forrásokból «helyesbíteni» akar, de a források gondos átvizsgálásánál eddig nem is érintett adatokra bukkan. A *Jeruzsálem pusztulása* verses töredékét találta meg a Miletz-gyűjteményben s azt az elfogadható feltevést fűzi hozzá, hogy a szerző a kolozsvári pályázatra akarta «alkalmassá tenni» a darabját.

Megvilágítja Hajnóczy a költő családi viszonyait, születési évét, iskolázatásának körülményeit, megbízható, pontos adatokkal. Ugyancsak a lelkiismeretes időmeghatározás teszi értékessé azt a részt, amely Katona pesti tartózkodásáról és hazatérésének körülményeiről szól. Meghatározza a *Bánk bán* megjelenésének idejét is, mégpedig napnyi pontossággal. «Novemberi Vásárkor megjelen Bánk-Bán» — mondja Trattner kiadó hírdetése, s úgy látszik, be is váltotta ígéretét, mert tudjuk, hogy a Hazai és Külföldi Tudósítások 1820. nov. 18.-i száma már néhány szóban ismerteti. Tehát elfogadhatjuk az 1820. nov. 15.-i dátumot, ekkor volt ugyanis az a bizonyos vásár.

Katona «életkörülményeinek és életirányításának vizsgálata» azonban más eredményre juttatja, mint várnók. Mintha nem értené meg Katona lelke ütemét, szíve vérést; ezt a hatalmas-tűző lelkét a nyárspolgári élet sívár világába igyekszik elskatulyázni. Itt téved Hajnóczy. Igaz, hogy Katona *Ziska* c. drámája (1813.) előszavában búcsút akart mondani a színműírásnak — de csak akart, mert ugyanabban az előszóban maga Katona mondja: «csak nagyobb Adósságba vertem magamat — olly adósságba, mellyet büszke érzéseimből semi idő ki nem olthat». Hajnóczynak is el kell ismernie, hogy «Katona módot talál színműírói tevékenységének a folytatására és ebben ki is tart 1815-ig, mikor a szintársulat Pestről végleg távozik». Ekkor meg a Döbrentei pályázat ösztönzi. Úgy látszik tehát, hogy annál az 1813.-i lemondásfélénél sokkal erősebb volt a költői ihlete, amely erősen buzogott benne még később is, akarata ellenére is. Nem olyan könnyű volt az a lemondás, volt bizony abban a megalkuvásban keserűség is, amelyet mind a ki nem elégített dicsőségvágy, mind az egyoldalú, viszonzatlan szerelmek okozhattak.

Egészen természetesnek találja Hajnóczy Katonának az ügyvédi pályához való ragaszkodását és a hivatal után való törekvését is. Mi nem találjuk annak. Nem hisszük, hogy ebben a törekvésében «költői és drámaírói pályáját mintha csak ifjúkori toglalkozásnak tekintette volna, amelyet talán le akart zárni». Hogy «erre mutatna költeményeinek összegyűjtése 1818-ban»? Aligha. Sőt inkább arra, hogy azzal is be akarta mutatni magát a közönségnek, az íróvilágnak. Katonánál a gondolatok kemény burkolatán csak nehezen, töredeztve tűnik elő a líra; líraisága oly mélyről fakad, hogy

sokat veszít erejéből, mire felszínre kerül, de érezzük, hogy ott belül a forrongó indulatok kohójában van a forrása.

Igy Katona emlékezetes értekezését is más szempontból ítélhetjük meg; nem annak az «indokolása», hogy «miért hagyja el a dráma teréb», hanem annak a megokolása, hogy miért nem érte el *Bánk bán*-ja azt a sikert, amelyet megérdemelt volna; feljajdulás tehát azért a nagy igazságtalansággért, amely remekművét és így őt magát is érte. — Ez a vulkanikus erejű poéta az égető igazságok látásával borította néha az alatta állókat — majd komor titokzatossággal vonult vissza.

Nem, nem tudott lemondani Katona a halhatatlanság reményéről még kecskeméti fiskálissága idejében sem, erre vall történetírói munkássága is. (L. Tud. Gyűjt. IV. kötet 1823. *A kecskeméti pusztákról* c. értekezése bevezetését s még inkább: *Szabados Kecskemét, Alsómagyarország mezővárosa történeteit*. Pest, 1834.) — Korábbi történetírói hajlama bizonyosságára közli Hajnóczy Katonának egy kérvényét 1818-ból, amelyben a tanácstól adatokat kér *Városunknak története*éhez. Megtudjuk Hajnóczytól azt is, hogy a hátrahagyott történeti jegyzeteket a költő atyja igyekezett összeszerkeszteni, rámutat a forrásokra is, amelyekből «szószerinti» kiírással bővítette. Az öreg Katonának ez az igyekezete nem vezetett eredményre, minket azonban óvatosságra int a költő hátrahagyott kézíratos műveinek megítélésében.

Nagy érdeme e munkának a hirhedt «bitang-kassza-ügy» tisztázása. Feloldja ezzel Kecskemét városát is a méltatlanság, a rosszindulat vádja alól, amelyet Katona egyik életrajzírója már-már köztudattá tett. Helyesen mondja Hajnóczy, hogy «az ügyet kizáróan az öreg Katona túlzott érzékenysége és makacs igazságkeresése mérgecsitette el s Miletz egyoldalú előadása vitte így a köztudatba».

A függelékben kronológikus sorrendben közli a Katona-család életrajzi adatait, néhány egykorú verset Katonáról — itt is kiigazítja Hornyik egy tévedését — végül egy 1826-ból való gúnyverset a kecskeméti uri leányokról. Bár nem egészében közli, mégis jellemző Katona legény-életére; már Hornyik jegyzete megemlíti, hogy «Katona József szerzeményének gyanúsított», de mégis azt hiszi, hogy «inkább Széles Józsefé volt». Mindenesetre érdekes itt Hajnóczy közbevetett jegyzete, hogy «Katona állítólagos imádotja: Végh Franciska nincs köztük». — A szerzőség szempontjából ez Katonára vall, vagy legalább is olyan jó barátjára, aki kímélte érzelmeit. Azonban «idegen kéziratban» és «aláíratlanul maradt fenn», ez is meggondolandó, de hogy «e versek szelleme és formája nem vall Katonára», az nem olyan bizonyos. A befejezés talán nem is olyan idegen. Sőt.

Hajnóczy művét köszönettel vesszük, mert tudomásunkat előre vitte, gyarapította.

HEGEDŰS ZOLTÁN.